

Αστικός Σχεδιασμός σε Brownfield: Πρόταση Ανάπλασης πρώην Λιμενο-Βιομηχανικών Εγκαταστάσεων, περιοχής Λιπασμάτων Δραπετσώνας

Δρ. Ηώ Καρούδη

Αρχιτέκτονας Μηχανικός ΕΜΠ, ΜΑ ΑΑ, PhD ΕΜΠ

Αλεξάνδρου Σούτσου 6, 10671 Αθήνα

+302103619194, iocarydi@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Πρόθεση αυτού του άρθρου είναι να αναλύσει πτυχές της ανάπλασης κτηριακών κελυφών και τοπίου με αναφορά στη μελέτη που απέσπασε το Α' Βραβείο στον Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό Ιδεών για την Ανάπλαση 640 στρεμμάτων στη Λιμενική-Βιομηχανική Ζώνη «Λιπασμάτων» στη Δραπετσώνα του Πειραιά το 2017. Το άρθρο εστιάζει σε πτυχές του σχεδιασμού οι οποίες συνδυάζουν τις τοπιακές ιδιαιτερότητες και τις φυσικές διαδικασίες του προς ανάπλαση χώρου με τα τυπολογικά χαρακτηριστικά των κελυφών και τη μορφολογία του αστικού χώρου. Συγκεκριμένα, στοιχειοθετεί τον σχεδιασμό ως αποτέλεσμα συνεργειών που προκύπτουν μεταξύ κοινωνικών, περιβαλλοντικών, και τεχνολογικών δυνατοτήτων οι οποίες καθίστανται αρχιτεκτονικά περιγραφίσιμες μέσα από οργανωτικές και χρηστικές πρακτικές. Στόχοι του σχεδιασμού είναι: α) Η καινοτομία ανάταξη του φυσικού χώρου με προϊόν ένα εκτεταμένο πάρκο κοινόχρηστου πρασίνου, β) Η ανάκαμψη τοπίων και πόρων μέσω επιχειρησιακών οικολογικών, και γ) η ισοδόμηση για τη λειτουργική οργάνωση νέων χρήσεων με εξισορρόπηση παρεμβάσεων σε νέα δόμηση και σε επανάχρηση.

Λέξεις κλειδιά: Brownfields, Επανάχρηση, Ισοδόμηση, Φυτο-αποκατάσταση, Κυκλική Οικονομία.

ABSTRACT: The intention of this article is to analyze aspects of the redevelopment of Drapetsona following the study that won the 1st Prize in the Architectural Ideas Competition in 2017. The article focuses on a synthetic approach that combines local natural dynamics of the site with the typological characteristics and the morphology of the urban tissue. Specifically, it discusses design process as the result of synergies arising between social, environmental, and technological possibilities, all represented through organizational and operational patterns. The adapted methodologies include: a) Innovative restoration of the natural space with the product of an extensive public green park, b) Landscape remediation processes to restore the modified and disturbed natural background of the brownfield by allowing nature to complete its work in evolutionary stages supported by appropriate techno-management processes, and c) Mat-building technics for the functional organization of new uses by balancing re-purposed buildings with new construction.

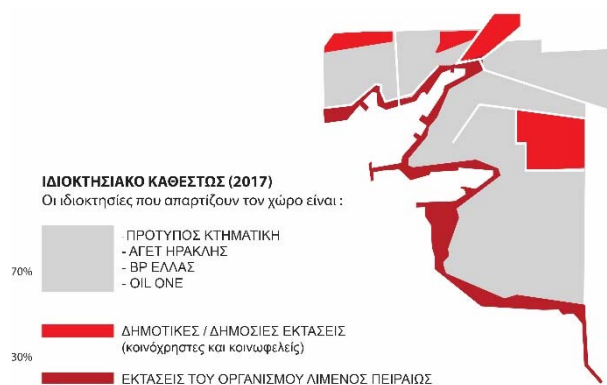
Keywords: Brownfields, Urban repurposing, Mat-building, Phytoremediation, Circular Economy.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πρόθεση αυτού του άρθρου είναι να αναλύσει πτυχές της ανάπλασης κτηριακών κελυφών και τοπίου με αναφορά στη μελέτη που απέσπασε το Α' Βραβείο στον Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό Ιδεών για την Ανάπλαση 640 στρεμμάτων στη Λιμενική-Βιομηχανική Ζώνη «Λιπασμάτων» στη Δραπετσώνα του Πειραιά το 2017 [1]. Το άρθρο εστιάζει στη

συνθετική προσέγγιση που ακολουθήθηκε εξειδικεύοντας και συνδυάζοντας τις τοπιακές ιδιαιτερότητες και τις φυσικές διαδικασίες του προς ανάπλαση χώρου με τα τυπολογικά χαρακτηριστικά των κελυφών και τη μορφολογία του αστικού χώρου. Το 2017, στο σύνολο της προς ανάπλαση έκτασης των 640 στρεμμάτων μόλις το 30% ανοίκει στο Δημόσιο ή έχει περιέλθει σε Δημόσια Διαχείριση (Διάγραμμα 1). Με αυτή τη δυσμενή συνθήκη, ο Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός που προκηρύχθηκε από την Περιφέρεια Αττικής σε διευρυνμένο τμήμα της περιοχής «Λιπασμάτων» γύρω από τους όρους Φωρών (Σφαγείων) και Δραπετσώνας και σε έκταση με σύνθετο ιδιοκτησιακό καθεστώς [2], είχε ως σκοπό:

- Τη δημιουργία πόλου υπερτοπικής εμβέλειας με χρήσεις πολιτισμού, εκπαίδευσης, υγείας, αθλητισμού, πρασίνου και αναψυχής.
- Την εξασφάλιση αδόμητων χώρων
- Την αποκατάσταση της συνέχειας μεταξύ γειτονικής ενδοχώρας και παραλιακού μετώπου
- Την υλοποίηση νέων προγραμματικών χρήσεων με μέγιστο συντελεστή δόμησης 0,15
- Την προστασία και ανάδειξη των μνημείων βιομηχανικής κληρονομιάς, και
- Την εξασφάλιση αποτελεσματικής προσπέλασης με μέσα σταθερής τροχιάς

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η τοποθεσία βρίσκεται σε ιστορικά υποβαθμισμένη περιοχή του Βορειοδυτικού Πειραιά χαρακτηρισμένη ως Brownfield [3-4]. Καταλαμβάνει την παραλιακή έκταση μεταξύ του Λιμένα Εμπορευματοκιβωτίων και του Επιβατικού Λιμένα. Αρκετές αναφορές έχουν γίνει

στις βιομηχανικές και ναυτιλιακές δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν στην περιοχή στη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα και οι οποίες συνδέθηκαν στενά με ένα εργατικό δυναμικό χαμηλής ειδίκευσης το οποίο προήλθε από εγκατεστημένους στην περιοχή μετανάστες και πρόσφυγες με ιδιαίτερα κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά. Αν και οι γειτονιές του Κερατσινίου και της Δραπετσώνας είναι ευρέως αναγνωρισμένες για τον πολιτιστικό αντίκτυπό τους και τον εμπλουτισμό του ελληνικού πολιτισμού, παρέμειναν περιφερειακές από τις σχεδιασμένες πολιτικές αστικοποίησης. Ακόμη και σήμερα, συνδέονται συστηματικά με την αστική περιθωριοποίηση, τον φυλετισμό των νοικοκυριών, τους κοινωνικούς αποκλήρους και την εργατική κοινότητα χαμηλής ειδίκευσης [5].

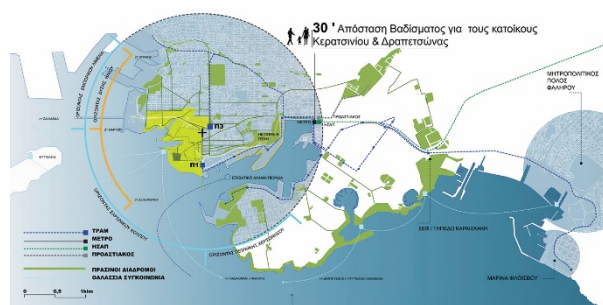
Από τα βιομηχανικά συγκροτήματα της περιοχής, το πιο εκτενές ήταν η βιομηχανία Χημικών και Λιπασμάτων, μονάδα φωσφορικού οξέος (σε λειτουργία από το 1909 έως το 1999) από την οποία αποκτά σήμερα το όνομά της η περιοχή «Λιπάσματα». Το εργοστάσιο σχημάτιζε ένα πυκνοδομημένο σύμπλεγμα μονάδων επεξεργασίας και μεταφορικών ταινιών. Παρήγαγε διακοσμητικό γυαλί, υαλοπίνακες, χημικά λιπάσματα και φυτοφάρμακα. Γειτονικές βιομηχανίες περιλάμβαναν μονάδα παραγωγής γύψου, εργοστάσιο τσιμέντου και μια εκτεταμένη σειρά από δεξαμενές πετρελαίου με μονάδα επεξεργασίας υγρών καυσίμων. Το κλείσιμο των περισσότερων από αυτές τις βιομηχανίες στις αρχές του 2000 λόγω των επιβεβλημένων πολιτικών αποβιομηχάνισης οδήγησε στη σταδιακή αδράνεια της τοποθεσίας και στην τρέχουσα κατάσταση ερημοποίησης ζωής και δραστηριότητας, παρά την σιωπηρή απώλεια θέσεων εργασίας στον μεταποιητικό τομέα. Με τον παροπλισμό της μονάδας παραγωγής φωσφορικού οξέος και τις καθαυρές των μεταλλικών εξαρτημάτων που ξεκίνησε λίγο μετά το κλείσιμο της αποκαλύφθηκαν μεγάλες συγκεντρώσεις φωσφογύψου, ενός παραπροϊόντος από την παραγωγή λιπασμάτων, το οποίο περιέχει ραδιενεργά στοιχεία σε ποσοστό 80%.

Αυτό το ζήτημα επηρέασε έντονα τις προοπτικές ανάπτυξης και την αξία της γης. Η φαινομενικά εύκολη διαδικασία κατεδάφισης μετατράπηκε σε σύνθετη διαδικασία αποσυναρμολόγησης, απομάκρυνσης και διαχείρισης ραδιενεργών υλικών. Αυτή ήταν και η πρώτη που εκτελέστηκε ποτέ στην Ελλάδα [6].

Η διαδικασία απομάκρυνσης της ραδιενέργειας δεν άφησε επιφανειακά υπολείμματα εκτός από μικρές συγκεντρώσεις που εντοπίστηκαν και θάφτηκαν βαθιά στο έδαφος κάτω από σωρούς μπάζων κατεδάφισης και επιχώσεων [7]. Αυτή η διαδικασία μετέβαλλε την εικόνα του τοπίου από μια πυκνοδομημένη κτηριακή μάζα παρατακτικών βιομηχανικών κτηρίων σε χέρσα έκταση εκσκαφών και επιχώσεων από την οποία μόνο το εργοστάσιο

Υαλουργίας, το Σιλό, η Καμινάδα, το εργοστάσιο Αμμωνίας, το Ινστιτούτο Χημείας & Γεωργίας (κτήριο Κανελόπουλου), ο Υδατόπυργος και ο Ηλεκτροπαραγωγικός Σταθμός περιελήφθησαν στα διατηρητέα κτήρια και τα νεότερα μνημεία βιομηχανικής κληρονομιάς με βάση το ΦΕΚ 1417Β/7.11.2002.

Τις σχολάζουσες βιομηχανικές εκτάσεις συμπληρώνει σήμερα ένα πυκνό δίκτυο οδικών και λιμενικών υποδομών και μια αστική περιοχή υψηλής πυκνότητας παγιδευμένη πίσω από τις αρτηρίες οχημάτων με οριακή αναλογία χώρων πρασίνου ανά κάτοικο μόλις 1,5 τ.μ.. Η προς ανάπτυξη περιοχή αποτελεί τον τελευταίο ελεύθερο χώρο που απομένει για τη γεφύρωση πόλης – θάλασσας. Στοιχειοθετεί κόμβο ενός ευρύτερου δικτύου πιθανών πράσινων διαδρομών που συμβάλλουν σε αυτόν αποδίδοντας στο χώρο υψηλή κεντρικότητα (Διάγραμμα 2). Τέλος η εγγύτητά του με Μέσα Σταθερής Τροχίας αυξάνει τη σημασία του ως στρατηγικό πόλο παρέμβασης για την ποιοτική αναβάθμιση τόσο του δυτικού Πειραιά όσο και των γύρω γειτονιών, αξιοποιώντας την εγγύτητα στη θάλασσα, την εκτεταμένη προκυμαία και το σημαντικό ιστορικό και πολιτιστικό του υπόβαθρο, όπως άλλωστε διατυπώνει το Στρατηγικό Σχέδιο Δήμου Κερατσινίου -Δραπετσώνας, 2020-2023.

Διάγραμμα 2 – Η περιοχή Ανάπτυξης ως κόμβος Δικτύου Πράσινων Διαδρομών στον ευρύτερο Πειραιά

Οι πρωτοβουλίες πράσινου χωροταξικού σχεδιασμού και οι εκκλήσεις των τοπικών κοινοτήτων για ανάκτηση της ευρύτερης ζώνης Λιπασμάτων σε παράκτιο πάρκο παρέμεναν πάντα επισκιασμένες από επιθετικές προοπτικές κερδοσκοπίας γης που έδιναν προτεραιότητα πυκνής δόμησης υψηλών κτηρίων στα πρότυπα των Docklands του Λονδίνου ή της ακτογραμμής του Ντουμπάι. Ένα τέτοιο μεγάλο ιδιωτικό επενδυτικό έργο στηριζόταν σε φαραωνικά έργα, πλήρη κατεδάφιση υφιστάμενων κτισμάτων και μια εκκίνηση από το μηδέν για μια ανάπτυξη αίολη, υψηλής πυκνότητα δόμησης συντελεστή 0,6% -1,35% η οποία στόχευε στη δημιουργία επιχειρηματικού ναυτιλιακού κέντρου υποστηριζόμενο από χώρους αναψυχής και τουρισμού [8]. Με προϋπολογισμό 430 εκατ. ευρώ για νεόδμητα κτίρια και 137 εκατ. για τις υποδομές και τους δημόσιους χώρους, το έργο αυτό παραμερίστηκε γρήγορα από την οικονομική ύφεση που ακολούθησε [9]. Η προκύπτουσα στάσιμη ανάπτυξη και οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι κατέστησαν τα παραπάνω σχέδια μη-ρεαλιστικά προς

επένδυση, ενώ η σκιά των ραδιενεργών επιχώσεων περιορίζει τη δυνατότητα μεγάλων εκσκαφών που απαιτούνται για τη δημιουργία ψηλών και πυκνών νέων κτισμάτων. Αυτό ακριβώς το πρόβλημα αποτέλεσε πλεονέκτημα και ευκαιρία μιας ηπιότερης πολιτικής για το χώρο, δίνοντας προτεραιότητα στην προστιθέμενη αξία του πάρκου παράλληλα με επανάχρηση των διατηρητέων κτιρίων. Με τον Νόμο 4277/2014 (και τις μεταγενέστερες μεταρρυθμίσεις του), η περιοχή χαρακτηρίστηκε «Περιοχή Μητροπολιτικών Παρεμβάσεων» και απέκτησε νέο νομοθετικό καθεστώς χρήσης γης που απαγορεύει στέγαση και βιομηχανία. Ο συντελεστής δόμησης της περιοχής μειώθηκε στο 0,15% και η ανάπτυξη προσανατολίστηκε στην ανάπτυξη της περιοχής ως μεγάλο πάρκο, υποστηριζόμενη από χρήσεις πολιτισμού, εκπαίδευσης, υγείας, αθλητισμού, πρασίνου, και αναψυχής, διασφάλιση ανοιχτών δημόσιων χώρων και αποκατάσταση της χαμένης συνέχειας μεταξύ πόλης και θάλασσας.

III. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΠΙΟΥ ΚΑΙ ΠΩΣ ΟΡΙΟΘΕΤΟΥΝ ΤΗΝ ΚΡΙΣΙΜΟΤΗΤΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΗ ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ

Αν και στον ελληνικό χώρο υπάρχει εκτεταμένη βιβλιογραφία για θέματα αποκατάστασης βιομηχανικών κτιρίων, οι περιπτώσεις ολοκληρωμένης αποκατάστασης ρυπασμένων τοπίων που χαρακτηρίζουμε με τον όρο “brownfields” σπανίζουν.

Η συνδυασμένη διαχείριση πρώην βιομηχανικών κελυφών και τοπίου σε επίπεδο αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, και η έμφαση που αποκτούν περιβαλλοντικές παράμετροι μέσα σε αυτόν, απαιτεί: αφενός να κατανοήσουμε τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ της αστικοποίησης και των σύνθετων φαινομένων που επιφέρει η κλιματική κρίση και αφετέρου να δούμε τη δημιουργία του Πάρκου με κριτήρια επιχειρηματικότητας αναγνωρίζοντας σε αυτό ένα ρόλο ελκυστή για μορφές κοινωνικής και κυκλικής οικονομίας. Οι τελευταίες όχι μόνο στοχεύουν στην απασχόληση και συμπεριληπτικότητα των τοπικών κοινοτήτων [10], αλλά και στη μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος άνθρακα στην διαδικασία μετατροπής του χώρου σε πάρκο υποστηρίζοντας ένα πάρκο-παραγωγό πόρων παρά ένα πάρκο-καταναλωτή. Η κυκλική οικονομία του Πάρκου δύναται να μεταβάλλει το μοντέλο: εξαγωγή – ανακατασκευή – διάθεση και κατανάλωση αναψυχής σε: επανάχρηση - ανταλλαγή - ανακύκλωση πόρων [11]. Η συνθήκη αυτή αίρει την παραδοσιακή διχοτόμο φύσης – πόλης και θέτει υπο διερεύνηση το πώς ορίζονται – περιγράφονται – σχεδιάζονται και τι εξυπηρετούν οι περιστατικές μεταβατικές ζώνες, υπολειμματικού φυσικού-αγροτικού- αστικού σε αμοιβαία συνύπαρξη. Ειδικότερα η αποκατάσταση και ανάκαμψη εξαντλημένων-μολυσμένων τοπίων σε σχολάζουσες ζώνες πρώην βιομηχανικής χρήσης αποτελεί ένα από τα αιτήματα που διαμορφώθηκαν μέσα από τις πιέσεις

της αστικοποίησης στις τελευταίες δεκαετίες. Η διαδικασία ενισχύθηκε από την εμφάνιση πολιτικών κυκλικής οικονομίας, ως ανάγκη οικολογικής μετάβασης για τη μείωση της ενεργειακής έντασης υλικών και τη μείωση εκπομπών άνθρακα. Με αυτή την τριπλή παλέτα κοινωνικής-κυκλικής οικονομίας και φυσικής αποκατάστασης, η ανάπτυξη των brownfields και η μετατροπή τους σε κοινόχρηστους χώρους πρασίνου αποτελεί πρόκληση για την προώθηση αστικής αναζωογόνησης και αειφόρου ανάπτυξης. Η συστηματική ανάκαμψη τέτοιων περιβαλλοντικά επιβαρυνμένων χώρων έχει μεταβάλλει τα εργαλεία του Αστικού Σχεδιασμού δίνοντας μεγάλη έμφαση σε διεπιστημονικά εργαλεία για:

- Προτεραιότητα έργων πρασίνου που δημιουργούν προϋποθέσεις πρόκλησης προστιθέμενης αξίας και διαφοροποιημένου περιβάλλοντος
- Αναγνώριση και κατανόηση των βιο-φυσικών παραμέτρων ενός τόπου,
- Αξιοποίηση και ανακύκλωση υφιστάμενων πόρων (νερού/ εδάφους) για ένα αυτοσυντηρούμενο Πάρκο
- Ενσωμάτωση μεταβολικών διεργασιών εδάφους, νερού και βλάστησης σε νέες τυπολογίες υπαίθριων χώρων
- Ενσωμάτωση πράσινων τεχνο-φυσικών συστημάτων υποδομών στο σχεδιασμό της πόλης
- Μεθόδους αποκατάστασης εδαφών όπου απαιτούνται (φυτο-τεχνολογίες)
- Όσο το δυνατόν εκτενέστερη συντήρηση και ανάδειξη υφιστάμενων κτιρίων παρά κατεδάφιση και ανέγερση νέων για λόγους μικρότερου ενεργειακού αποτυπώματος
- Εκτενής επιτόπια ανακύκλωση υλικών (κτηρίων και περιβάλλοντος)

Για τους σκοπούς μιας τέτοιας παρέμβασης στη Δραπετσώνα, ο σχεδιασμός επινοεί υποδομές επιτόπιας αποκατάστασης, παράλληλα με τον εκσυγχρονισμό της υπάρχουσας υποδομής κελυφών και τοπίου. Η ανάκαμψη των ρυπασμένων εδαφών μέσω μεθόδων φυτο-αποκατάστασης προτιμήθηκε έναντι άλλων μορφών εξυγίανσης και συμπλήρωσε τη σύνταξη του αρχιτεκτονικού συντακτικού παρέμβασης με ανάλογες μορφές τεχνο-φυσικών συστημάτων. Η ανάπτυξη του τοπίου μέσα από in situ διαδικασίες προϋποθέτει σταδιακό των επιλογών διαμόρφωσης σε χώρο και χρόνο και τμηματική απόδοση κοινόχρηστων χώρων. Αποτελεί επιλογή που καθιστά το σχεδιασμό «ανοικτό» ως διαδικασία σταδίων δηλαδή, εύλεκτο να μπορεί ανα πάσα στιγμή να επαναπροσδιορίσει τα μέσα και τις χρήσεις στο χώρο, προσδίδοντας στην πρόταση χαρακτηριστικά ανθεκτικότητας και ευελιξίας. Συνδυάζοντας νέες δραστηριότητες με περιβαλλοντικές διαδικασίες σταδιακής «θεραπείας» του χώρου ο σχεδιασμός της ανταποδοτικής ανάκτησης τοπίου δημιουργεί ευκαιρίες επένδυσης, απασχόλησης, ανάπτυξης και έρευνας για το χώρο από τα πρώιμα στάδια της

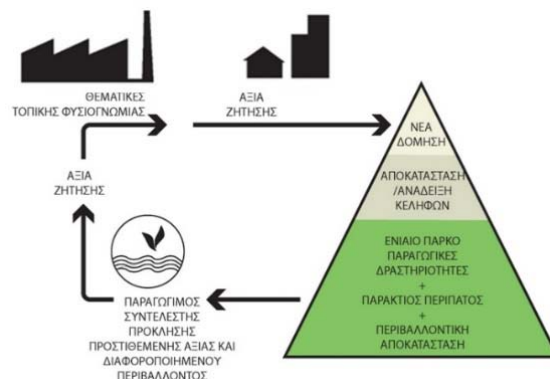
εξυγίανσης μέσα από τεχνο-φυσικά μορφώματα υποδομών και τοπίου τα οποία θέτουν τη διαδικασία ανάκτησης ως διαδικασία εμπειρίας και ενημέρωσης για το ευρύτερο κοινό [12].

IV. ΟΙ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Στον κεντρικό άξονα της πρότασης του Α' βραβείου, η ανάπλαση ερμηνεύεται διττά ως επανάχρηση και ανταποδοτική αποκατάσταση ενός μεταβατικού τοπίου στη βάση των παρακάτω αλληλένδετων παραμέτρων:

- Επιχειρείται η ανάκτηση κτιρίων και υποδομών παράλληλα με την ανάκαμψη των διαθέσιμων φυσικών πόρων του περιβάλλοντος χώρου και την ενσωμάτωση πτυχών του ιστορικού και πολιτιστικού πλαισίου της περιοχής. Η συνθετική προσέγγιση αξιοποιεί στο έπακρο τις αφανείς κοινωνικές και χωρο-γεωγραφικές δυνατότητες της περιοχής, μέσα από νέα τυπολογικά μορφώματα νοούμενα ως διευρυμένες υλικές οντότητες δομημένου και αδόμητου χώρου. Στόχος της πρότασης είναι η επανάχρηση και ανάκαμψη του χώρου να λάβουν σχηματικές δομές που τις καθιστούν ενεργές δράσεις σε χώρο και χρόνο και όχι προοιωνίζουσες διαδικασίες που συντελούν σε ένα τελικό σχεδιασμό.
- Ο τόπος στοιχειοθετεί ένα κατάλοιπο βιομηχανικής δραστηριότητας με χαρακτηριστική εξάντληση του φυσικού υποδοχέα της ζώνης μεταξύ αστικής περιοχής και θάλασσας. Η έμφαση στη συγκρότηση ενός μεταβατικού τοπίου οργανώνει δράσεις στο χώρο κατα στάδια για την ανάταξη και εξυγίανση του τόπου. Επιπλέον, κινητοποιεί μέσα παρέμβασης δίχως να εισχωρεί στην αυστηρή ποσοτικοποίηση των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων εκάστου κατόχου της γης, και δίχως να προτάσσει μία βιαστική μη σκόπιμη και όχι εφικτή αξιοποίηση των ακινήτων δεδομένης της αβεβαιότητας που επικρατεί την περίοδο της μελέτης στις επενδύσεις και τον προσανατολισμό του κτηματικού κεφαλαίου στην περιοχή αυτή. Απεναντίας, η πρόταση παραθέτει ως αναγκαίο και κρίσιμο πρώτο βήμα την τοπιακή επανόρθωση και την σταδιακή επανοικείωση του χώρου από τους πολίτες η οποία μεσο- και μακροπρόθεσμα οικοδομεί ελκυστικότητα και ευρύτερη ζήτηση από την κοινωνία και από επενδυτές (Διάγραμμα 3). Τα νέα μορφώματα μεταβατικού τοπίου συστήνουν υποδομές κελυφών και εδάφους. Συναποτελούν μορφές ενός ζωντανού εργαστηρίου φύσης και πολιτισμού, ικανό να προσφέρει μια νέα αντιληπτική βάση γνώσης, εμπειρίας και συν-ευθύνης για τις λιγότερο εμφανείς διαδικασίες μεταβολισμού του τοπίου.
- Η πρόταση παρέμβασης δίνει ιδιαίτερη σημασία στην κατανόηση και γεωμετρική περιγραφή των μεταβολικών παραμέτρων (νερό- έδαφος – βλάστηση) τα οποία και καθιστά «μετρονόμεους»

της αρχιτεκτονικής σύνθεσης του τοπίου και μείζωνος σημασίας για τα ζητήματα διαχείρισης του χώρου που ορίζουν οι σύγχρονες κοινωνικο-οικολογικές διεκδικήσεις και ανισότητες που αυτός παρουσιάζει. Διευκρινίζεται εδώ πως με τον όρο Τοπία σε Μεταβολισμό γίνεται αναφορά στις ανταλλαγές ύλης και ενέργειας, στο υλικό που «ρέει» μέσα και έξω από τον αστικό χώρο καθοριζόμενο από κοινού από τις βιοφυσικές συνιστώσες και τα ανθρωπογενή συστήματα που επενεργούν σε αυτές (που τις αναπαράγουν, καταναλώνουν, και ανακυκλώνουν).

Διάγραμμα 3 – Διάγραμμα πρωτεριοποίησης των μηχανισμών ανάταξης τοπίου

V. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΙΔΕΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Με Κεντρική Ιδέα τον «τοπιακό εκπολιτισμό της παράκτιας ζώνης» που μπορεί να κινηθεί από τη συμπίεση Ιδιωτικών και Δημόσιων συντελεστών σε μία προγραμματική ευέλικτη συνεργασία, προτείνεται μία διαδικασία παραγωγής μεταβατικού τοπίου, που μετασχηματίζει την περιοχή σε Πάρκο Δραστηριοτήτων και Ανάδειξης Νέου Πολιτισμού στη σχέση Φύσης- Κοινωνίας, σε ανοικτή εξελικτική πορεία. Το πάρκο σχεδιάζεται ως τόπος επισκευής, υποστηριζόμενο από πρόγραμμα που περιλαμβάνει:

- Σταδιακή Ανάταξη του Φυσικού Τοπίου με διεργασίες εξυγίανσης του εδάφους μέσω ποικίλων λειτουργικών τύπων βλάστησης και γενικότερα «Πράσινες Υποδομές».
- Αναγνώριση και ανάδειξη των ιχνών της εποχής του βιομηχανικού κύκλου σε κτίρια και εγκαταστάσεις, αλλά και στο άυλο περιεχόμενο της που αφορά τις τεχνικές διαδικασίες και τη σχέση της με την κοινωνία. Σε αυτά, αντιπαρατίθενται δράσεις ανοίγματος ενός νέου κύκλου εξ ίσου βασικού για την ανάπτυξη με καλλιέργεια των καίριων συγκριτικών πλεονεκτημάτων του τόπου.
- Επανάχρηση του διατηρητέου μέρους του κτιριακού αποθέματος για εξοικονόμηση δόμησης. Αυτή μεταγλωττίζει τους ισχυρούς συμβολισμούς με στοχευμένες, καινοτόμες για τον τόπο λειτουργίες Μουσειακής αξιοποίησης της παρακαταθήκης του βιομηχανικού κύκλου.

μακροπρόθεσμου ορίζοντα φροντίζοντας για τον έλεγχο και την ορθότητα των παρεμβάσεων πέρα από κοντόφθαλμες πολιτικές σκοπιμότητες που αναδύονται σε τέτοιες περιπτώσεις.

VI. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ, ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΕΣ & ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

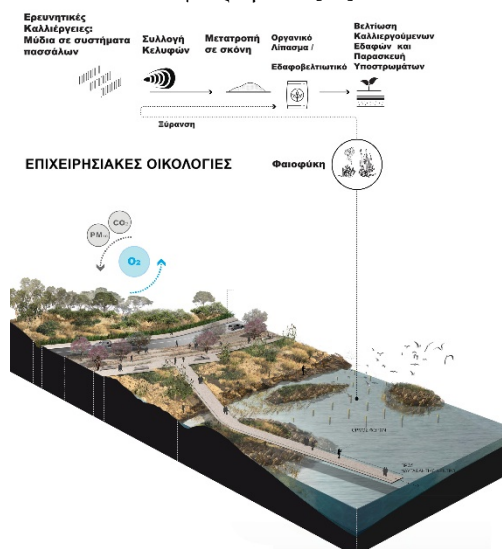
Η μεθοδολογία σχεδιασμού εξειδικεύεται στα παρακάτω:

Συστήματα Παράκτιων Τοπίων. Κεντρικό στοιχείο της τοπιακής ανάδειξης είναι η προβολή και εξοκείωση των κατοίκων με τέσσερα συστήματα παράκτιων τοπίων (αμμοθινών, βραχώδους ακτών, παράκτιων αλσών και αλμυρών ελών). Η ανάταξη και επαναδιάθεση αυτής της κατηγορίας τοπίων παρακολουθεί την ιδιαίτερη φυσιολογία του τόπου και προσαρμόζεται σε σταδιακή μετάβαση από περιοχές γλυκού νερού στις έντονα αλμυρές ζώνες παράκτιων οικοτόπων. Στην ανάταξη αυτών των τοπίων καίριο ρόλο έχει η εξυγίανση σημαντικού μέρους του εδάφους της περιοχής, μια διαδικασία η οποία προϋποθέτει αξιολόγηση της περιβαλλοντικής τρωτότητας μέσα από χαρτογραφήσεις της επιρροή των επιφανειακών υδάτων και την ιεράρχηση των περιοχών ρυπασμένου εδάφους. Η μέθοδος της φυτο-αποκατάστασης επιλέγεται ως καταλληλότερο σύστημα παρέμβασης στο τοπίο μιας και εμφανίζει συγκεκριμένα προτερήματα σε σχέση με συμβατικές θεραπείες εδάφους που περιλαμβάνουν μεταφορά και εκσκαφή υλικών σε άλλο χώρο καθιστώντας οικονομικά ασύμφορες τις παρεμβάσεις. Η φυτο-αποκατάσταση αποτελεί μόνιμη, φυσική, χαμηλού κόστους, καλής αποτελεσματικότητας και μικρής επικινδυνότητας δράση, διενεργούμενη επί τόπου, η οποία είναι οικονομικά βιώσιμη και περιβαλλοντικά ορθή. Τα εφαρμοζόμενα στο χώρο συστήματα περιλαμβάνουν: Φυτο-εξαγωγή, Ριζο-διήθηση, Ριζο-διάσπαση, και Ενισχυμένη βιο-διάσπαση, μεθόδους οι οποίες επιλέγονται ανάλογα με το είδος του ρυπαντικού φορτίου και τη μορφή διάθεσης (υπέδαφος, υπόγεια ύδατα, επιφάνεια εδάφους). Η ενημέρωση του κοινού σχετικά με τα συστήματα αυτά, υποστηρίζεται από Πρότυπο Σταθμό Εκπαιδευτικής Φυτο-Αποκατάστασης, ζωντανό εργαστήριο της φύσης – σε προέκταση της χρήσης Ερευνητικών Κέντρων στο χώρο της πρώην τσιμεντοβιομηχανίας και στο Γυψάδικο. Σε επιμέρους σημεία της έκτασης εφαρμόζονται συστήματα βιώσιμης υδρολογικής διαχείρισης ώστε να διασφαλίζεται η απορρύπανση των επιφορτισμένων επιφανειακών απορροών προς τη θάλασσα. Το πράσινο, σε συνδυασμό με συστήματα υδάτινης απορροής, συμβάλλει στην επεξεργασία και τον καθαρισμό των υδάτων, με διάθρωση στο χώρο επιφανειακών απορροφητικών αυλάκων και παροχετευτικών τάφρων. Τα συστήματα αυτά μειώνουν τη ροή, αυξάνουν την ικανότητα αποθήκευσης νερού και ελαττώνουν τη μεταφορά της ρύπανσης στο υδάτινο περιβάλλον και έτσι

αποσκοπούν στη μείωση των υπερχειλίσεων, στη βελτίωση της ποιότητας του νερού και στην ενίσχυση της βιοποικιλότητας του περιβάλλοντος. Τελικός σκοπός είναι η αυτονομία άρδευσης του πάρκου.

Επιχειρησιακές Οικολογίες. Σε τμήμα επαναχρησιμοποιούμενων εγκαταστάσεων πρόσφατα προσαρμοσμένων σε κέντρο διαχείρισης πετρελαϊκών αποβλήτων, περισυλλογής και επεξεργασίας κατάλοιπων πλοίων, προτείνεται η εγκατάσταση μονάδας ανακύκλωσης και κομποστοποίησης έτσι ώστε το παραγόμενο κομπόστ από κλαδοκόμματα και λοιπά οργανικά απόβλητα να χρησιμοποιηθεί επί τόπου για εδαφοβελτιωτικές εργασίες του Πάρκου. Σε εγκαταστάσεις Δεξαμενών επί της οδού Νέστου, προτείνεται η λειτουργία Κέντρου Βενθικών Συστημάτων και επιτόπιο Μουσείο, υποστηριζόμενο από συστήματα μυδοκαλλιέργειας και μελέτης φαιοφυκών στον όρμο Δραπετσώνας. Αυτά συνθέτουν ένα διαφορετικό πάρκο, για υποστηρικτικές λειτουργίες του δραστηριοποιούμενου φορέα ΕΛΚΕΘΕ.

Η προγραμματική χρήση εναρμονίζεται με τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου με τη δημιουργία μικρών υφάλων που συστήνουν τον υδάτινο κήπο του μουσείου. Οι πάσσαλοι μυδοκαλλιέργειας που οργανώνουν σε κάνναβο το θαλάσσιο πεδίο και τις περιοχές των υφάλων έχουν την ικανότητα να απορροφούν τα βαρέα μέταλλα (κυρίως μόλυβδο και κάδμιο) και συνιστούν ένα είδος βιολογικού φίλτρου. Αποτελούν επίσης βιο-δείκτες της οικολογικής ποιότητας των υδάτων στην περιοχή. Το καλοκαίρι η θερμική στρωμάτωση στο Σαρωνικό κόλπο εμποδίζει τα θρεπτικά συστατικά της φυτοπλακτονικής συγκέντρωσης ενώ το φθινόπωρο έχουμε αύξηση φυτοπλακτόν, συνεπώς οι μυδοκαλλιέργειες και οι βραχονησίδες που εντάσσουμε με ενίσχυση βενθικών φυτικών διαπλάσεων (Εικόνα 2) θα βελτιστοποιήσουν τα θρεπτικά συστατικά του έσω Σαρωνικού ο οποίος έτσι και αλλιώς είναι ολιγοτροφικός [13].

Εικόνα 2 – Διαμόρφωση επί της οδού Νέστου, προτείνεται η λειτουργία Κέντρου Βενθικών Συστημάτων και επιτόπιο Μουσείο, υποστηριζόμενο από συστήματα μυδοκαλλιέργειας και μελέτης φαιοφυκών

Κατά μήκος της παραλιακής διαδρομής, όπου υπήρχαν μπαζώματα της ακτογραμμής και σκληρές επιχώσεις σκυροδέματος, προτείνεται διάσπαση και απόπλυση των μπαζών σε κατάλληλα διαμορφωμένες επιτόπιες μονάδες όπου το θραυσμένο υλικό από τις τσιμεντοστρωμένες επιφάνειες διασπάται και διαχωρίζεται σε χαλίκι και άμμο και επαναχρησιμοποιείται σε ποσοστό 85%. Τέλος, η αξιοποίηση της κυματικής ενέργειας κατά μήκος της ακτής από την καθημερινή διέλευση πλοίων μετατρέπεται σε ηλεκτρική ενέργεια για να αποσβέσει το νυχτερινό φωτισμό του πάρκου. Τούτο επιτυγχάνεται μέσω της χωροθέτησης μιας υπεράκτιας φάρας πλωτών γεννητριών κοντά στην ακτή.

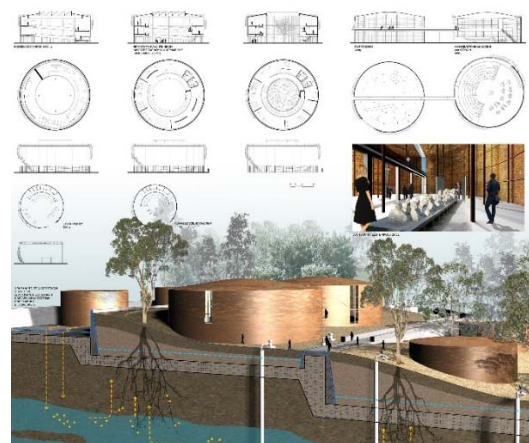
Επανάχρηση κελυφών. Οι νέες πιθανές χρήσεις και η έκταση των επανορθωτικών διαδικασιών στο τοπίο διαρθρώνονται με αναφορά σε κοινωνικοοικονομικές προτεραιότητες που διερευνώνται για την ευρύτερη περιοχή επιρροής του χώρου των Λιπασμάτων στον Πειραιά. Το προτεινόμενο «μωσαϊκό» χρήσεων προτείνει για κάθε κελυφός ένα μείγμα λειτουργιών προσφέροντας ένα διευρυμένο φάσμα πιθανών προγραμμάτων, οι οποίες με ανατροφοδότηση από τις διαβουλεύσεις των πολιτών μπορεί να διακυμανθεί και να προσαρμοστεί στις εκάστοτε ανάγκες και προτεραιότητες προδιαγράφοντας μια προσέγγιση της εκ των κάτω προς τα άνω ανάπτυξης, αξιοποιώντας την ευελιξία χωροθετήσεων και χρήσεων που μπορεί να προκύψει στο μέσο και μακροπρόθεσμο μέλλον. Στο σύνολο της επιτρεπόμενης δόμησης (96.000τμ) τα διατηρητέα κτίσματα αποτελούν μόλις το 18%. Η πρόταση του Α' βραβείου αυξάνει κατά 2.5 φορές το ποσοστό αυτό προτείνοντας την επανάχρηση ευρύτερων κελυφών και υποδομών που ήδη υπάρχουν.

Με εξισορρόπηση των κατασκευαστικών παρεμβάσεων σε νέα δόμηση και σε επανάχρηση των διατηρητέων αλλά και επιλογή επανάχρησης περισσότερων υφιστάμενων κελυφών (π.χ. δεξαμενών καυσίμων και silo) η αναλογία υφιστάμενων επιφανειών προς νέα δόμηση διαμορφώνεται σε ποσοστό 45% - 55% αντιστοίχως. Αυτή η προσέγγιση βασίστηκε σε καταλογογράφηση των κελυφών που μπορούν δυνητικά να χρησιμοποιηθούν, μέσω φωτογραφικής αποτύπωσης και σε εναλλακτικές προτάσεις χωροθέτησης χρήσεων με εναλλακτικές διαρρύθμισης χώρων (Εικόνα 3).

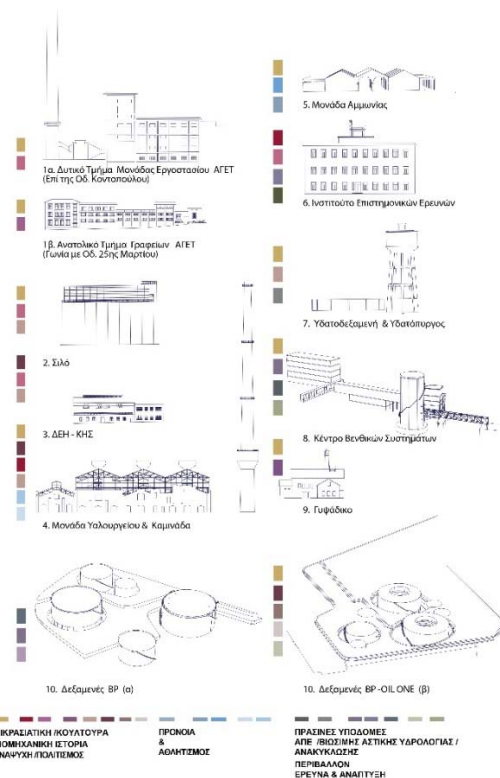
Η επανάχρηση αυτών των κελυφών έλαβε υπόψη τους διατυπωμένους στόχους οργάνωσης αξόνων προγραμματισμού του χώρου με βάση παραγωγικά στάδια και ομάδες δραστηριοτήτων που αναφέρθηκαν στην ενότητα V, συναξιολογώντας τις χωρικές δυνατότητες που προκύπτουν από τα ζητούμενα συμμετοχής της κοινότητας και τη δημιουργία θέσεων εργασίας (Εικόνα 4).

Ιστοδόμηση. Η προσθήκη νέων κτηρίων στο χώρο ακολουθεί δύο τακτικές. Από τη μία, υψηλή και πυκνή

δόμηση προτείνεται στο οικοδομικό τετράγωνο του εργοστασίου Τσιμέντων, που συνορεύει με τον υφιστάμενο ιστό της πόλης και επεκτείνει χρήσεις αστικότητας, δίνοντας χώρο για το βασικό νέο πόλο του νέου παιδιατρικού νοσοκομείου. Από την άλλη, αραιή και χαμηλή ιστοδόμηση εισάγεται ως οργανωτικό εργαλείο για την ήπια διείσδυση της ζωής της γειτονιάς και της πόλης στο πάρκο, με μέθεξη στην σταδιακή οικείωση του πάρκου και γραμμική ανάπτυξη νέων μικρών κτηριακών όγκων κατά τρόπο που να επιτρέπει στους κλειστούς χώρους να λειτουργούν ως άξονες / μέτωπα προσανατολισμού, και ως «παραμάνες συρραφής» του αστικού ιστού με τη νέα περιοχή του πάρκου στη νοητή επέκταση των δρόμων του αστικού ιστού.

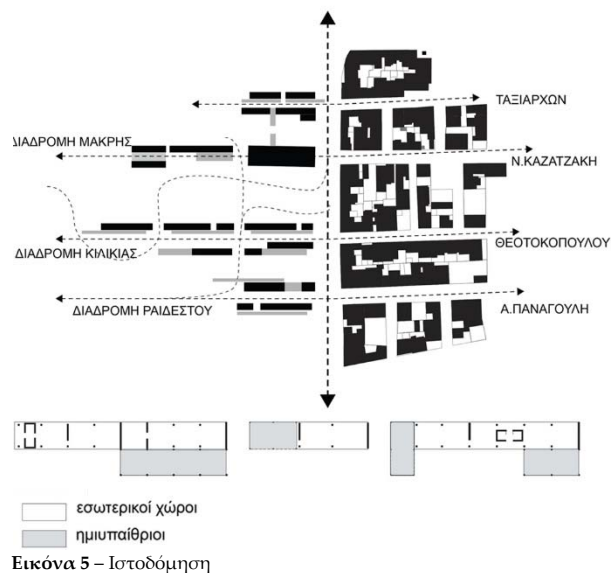

Εικόνα 3 – Επανάχρηση Δεξαμενών Πετρελαίου (παρουσιάζονται διαφορετικά σενάρια χρήσης: Ωδείο – Αίθουσα κεραμικής – Γλυπτοθήκη- Αίθουσα Παραστάσεων κ.α.) με παράλληλη διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου με συστήματα ριζοδιάσπασης και ενισχυμένης βιο-διάσπασης με στόχο την απομάκρυνση υδρογονανθράκων από τον υπόγειο υδροφόρο ορίζοντα

Εικόνα 4 – Η επανάχρηση κελυφών έλαβε υπόψη τους διατυπωμένους στόχους οργάνωσης αξόνων προγραμματισμού του χώρου με βάση ομάδες δραστηριοτήτων που αναφέρθηκαν στην ενότητα V ώστε να καταλήξει σε προτάσεις μείγματος πιθανών χρήσεων

Η νέα δόμηση τυπολογικά αναπτύσσεται σε κάρναβο ο οποίος παρακολουθεί την κλίμακα του κυττάρου κατοικίας των οικοδομών της Δραπετσώνας διατηρώντας ένα ενιαίο μέτρο στη σύνθεση του δομημένου περιβάλλοντος το οποίο φθίνει προς το εσωτερικό του πάρκου. Η σύνθεση κλειστών και ανοικτών χώρων μέσα από μεταβατικούς ενδιάμεσους ημι-υπαίθριους και υπαίθριους χώρους εξασφαλίζει αναπνοές στη γραμμική ανάπτυξη και μεγιστοποιεί την αίσθηση συνέχειας εσωτερικών και εξωτερικών χώρων ελευθερώνοντας τη θέα του ανοικτού ορίζοντα προς κάθε οπτική φυγή (Εικόνα 5). Οι συγκοινωνιακές συνδέσεις και οι πύλες εισόδου του πάρκου συνάδουν με τις προτάσεις ιστοδόμησης. Οργανώνεται διακριτή στάθμευση υπό σκιά, και υποστηρίζονται πορείες πεζών και ΑμΕΑ σε πλέγμα θεματικών διαδρομών με διέξοδο σε απρόσκοπτο παραλιακό περίπατο, που συνδέει ποικιλία εναλλασσόμενων μορφών τοπίου, συναρθρώνοντας πολύπτυχες υπαίθριες και στεγασμένες δραστηριότητες πλαισιωμένες από αναψυχή.

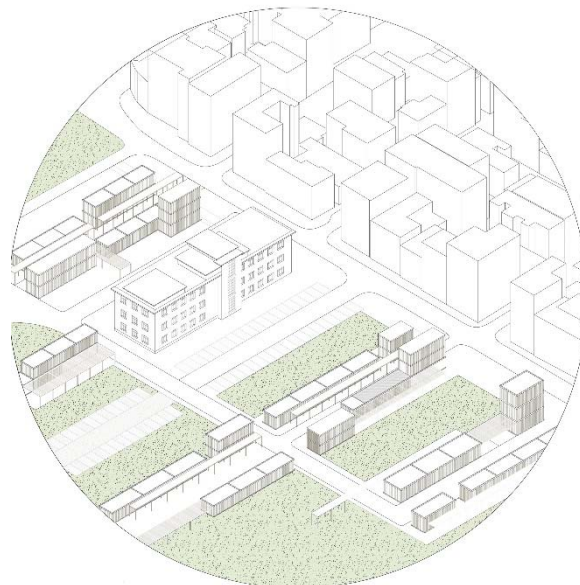

Εικόνα 5 – Ιστοδόμηση

Η ιστοδόμηση εν τέλει ενορχηστρώνει σε γραμμικά συστήματα διαφορετικά είδη κτηριακών οντοτήτων συνδυάζοντας σύνολα χώρων από:

- α. διατηρητέα κτίσματα,
- β. υφιστάμενα βιομηχανικά κελύφη και
- γ. νέα κτήρια.

Οι διαφορετικοί τρόποι οργάνωσης των παραπάνω σε θύλακες δημιουργεί σύνολα δομημένων χώρων στους οποίους αποφεύγεται η σκηνική θεματική ενός «παρελθόντος» σε αφήγημα. Αντίθετα, παλαιά κελύφη και νέα δόμηση αλληλοσυμπληρώνονται με τις δραστηριότητες στο πάρκο. Καθώς τα κτίρια ορόσημα μπλέκονται με νέα σε σύγχρονες θεματικές, παράγεται μια αντίσφιξη η οποία αναδुकνεί τον κενό αδόμητο χώρο από μονοπάτια και διασυνδεδεμένα δίκτυα σε οργανωτές της συλλογικής μνήμης της κληρονομιάς και της ιστορίας του βιομηχανικού χώρου (Εικόνα 6).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ (1)

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ:
ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΚΕΝΤΡΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ
ΣΧΟΛΕΣ ΧΟΡΟΥ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΜΑΘΗΤΙΚΟΙ ΛΑΧΑΝΟΚΗΠΟΙ

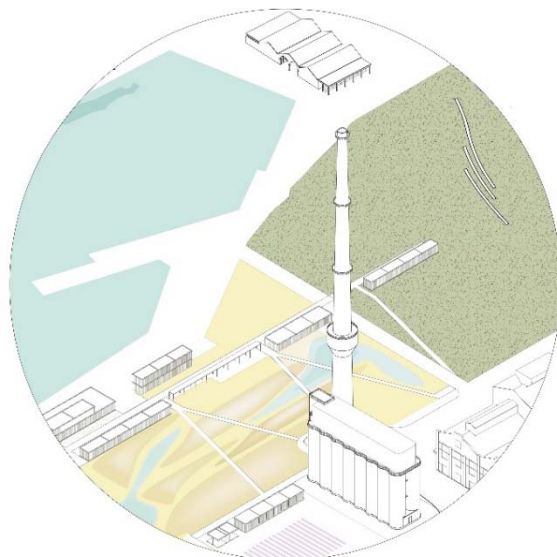
Εικόνα 6 – Πρόταση Ιστοδόμησης της περιοχής γύρω από το Ινστιτούτο Χημείας & Γεωργίας (κτήριο Κανελόπουλου)

Η επανάχρηση έναντι της κατεδάφισης προσφέρει πολλαπλά οφέλη και δημιουργεί προστιθέμενη αξία στην περιοχή ανάγοντας την ιδιαίτερη φυσιογνωμία των υφιστάμενων λιμενο-βιομηχανικών υποδομών της. Η ολική κατεδάφιση συνδέεται πάντα με μεγάλες ποσότητες μπάζων τα οποία δεν κλείνουν ποτέ τον βρόχο ανακύκλωσης και επανάχρησης υλικών ή αποτυγχάνουν να ανακυκλωθούν σωστά. Επιπλέον, η προηγούμενη εμπειρία έχει δείξει ότι οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της επανάχρησης είναι σημαντικά χαμηλότερες από αυτές της ολικής κατεδάφισης [14].

Οι υπάρχουσες κτηριακές υποδομές στην προκουμαία της δραπετσώνας δεν αποτελούν μόνο εισροή πόρων για περαιτέρω παραγωγή, αλλά βασικό στοιχείο της ταυτότητας της περιοχής. Η συντήρηση αυτών των κελυφών είναι το κλειδί για την παροχή ενός έντονα διαφοροποιημένου περιβάλλοντος που εξυμνεί την αντίθεση μεταξύ των παλαιών θυλάκων και των νέων κτηριακών δομών που προστέθηκαν σε αυτά (Εικόνα 7).

Στην περίπτωση της μονάδας του Υαλουργείου προτείνεται η μετατροπή του παλαιού θαλάμου κλιβάνων σε κέντρο θαλασσοθεραπείας σε συνδυασμό με σχολή φυσιοθεραπείας στα παρακάτω επίπεδα και μια γκαλερί προβολής της Βιομηχανικής Ιστορίας στις ανώτερες γαλαρίες. Η κίνηση των δύο φαινομενικά αντίθετων θεματικών υποδομών Ιστορίας και Ευεξίας οργανώνεται μέσα από δύο ξεχωριστές σπειροειδείς ράμπες που συνδέουν τα διαφορετικά επίπεδα δραστηριοτήτων για να έχει κοινή κατάληξη στα εστιατόρια και τους χώρους πολλαπλών χρήσεων στις γαλαρίες της στέψης του κτηρίου (Εικόνα 8). Όσον αφορά τις κυλινδρικές δεξαμενές πετρελαίου, η

επανάχρησή τους διατηρεί την χαρακτηριστική κλειστότητα της δεξαμενής και προσαρμόζει το χώρο για νέες χρήσεις σχολής χορού, αμφιθεάτρου 200 θέσεων, εργαστήρια τέχνης και αρκετούς χώρους προσωρινής έκθεσης μέσω ελάχιστων παρεμβάσεων. Οι παρεμβαλλόμενες λειτουργίες διατηρούν σκόπιμα την ενιαία δομή των δεξαμενών επιτρέποντας στους κυλινδρικές οντότητες να μιλούν για το βιομηχανικό τους παρελθόν είτε ανατέμνουν αυτές με πασαρέλες κίνησης που ορίζουν μεταβάσεις μεταξύ προγραμματικών ενότητων.

ΝΑΥΤΑΘΛΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ (3)

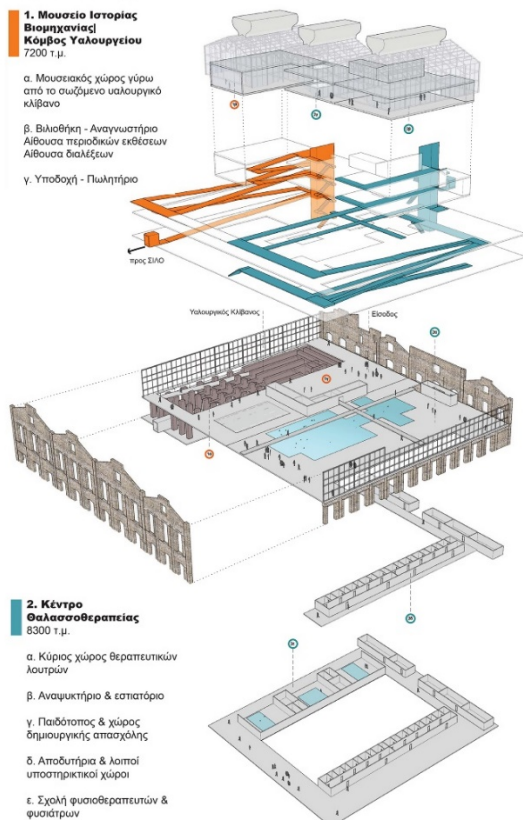
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΕΥΛΙΝΩΝ / ΠΑΛΑΕΣΤΙΝΩΝ ΣΚΑΦΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΓΙΑ ΑΥΤΟΔΥΤΕΣ
ΚΕΝΤΡΟ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ - ΛΟΥΤΡΑ
ΣΧΟΛΗ ΦΥΣΙΟΘΕΡΑΠΕΥΤΩΝ - ΦΥΣΙΑΤΡΩΝ

Εικόνα 7 – Πρόταση Ιστοδομής της περιοχής γύρω από το Σιλό και τη Μονάδα Αμμωνίας

Κτίριο Υαλουργείου

1. Μουσείο Ιστορίας Βιομηχανίας Κόμβος Υαλουργείου 7200 τ.μ.

- α. Μουσειακός χώρος γύρω από το σωζόμενο υαλουργικό κλίβανο
- β. Βιβλιοθήκη - Αναγνωστήριο
Αίθουσα περιοδικών εκθέσεων
Αίθουσα διαλέξεων
- γ. Υποδοχή - Πωλητήριο

2. Κέντρο Θαλασσοθεραπείας 8300 τ.μ.

- α. Κύριος χώρος θεραπευτικών λουτρών
- β. Αναψυκτήριο & εστιατόριο
- γ. Παιδότοπος & χώρος δημιουργικής απασχόλησης
- δ. Αποδυτήρια & λοιποί υποστηρικτικοί χώροι
- ε. Σχολή φυσιοθεραπευτών & φυσιοτρίτων

Εικόνα 8 – Πρόταση Επανάχρησης της Διατηρητέας Μονάδας Υαλουργείου

VII. ANTI EΠΙΛΟΓΟΥ: ΤΟ ΔΙΠΟΛΟ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ / ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ

Η μεταβολική διαδικασία που χαρακτηρίζει την πρόταση ανάκαμψης του πάρκου Λιπασμάτων είναι αργή και σταδιακή. Αρμολογεί ένα πλέγμα παρεμβάσεων που βασίζεται σε μικρά βήματα ώστε να είναι βιώσιμα στο τρέχον οικονομικό πλαίσιο που έγινε ο Διαγωνισμός. Τα στάδια επανάχρησης κελυφών και ανάκαμψης τοπίων συνδέονται με τη σειρά τους με ευκαιρίες απασχόλησης που δημιουργούνται στο πάρκο μέσα από έναν φορέα διαχείρισης, αλλά και μια ενεργή δυνατότητα επαφής του επισκέπτη με τη δράση της αποκατάστασης. Το πάρκο εκκινεί τη λειτουργία του από την πρώτη μέρα και εξοικειώνει το βλέμμα των παρατηρητών του με τα ανοικτά συστήματα απορρύπανσης του περιβάλλοντός του, προσφέροντας ενημέρωση σε περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένους και κοινωνικά ενεργούς πολίτες που μετέχουν στη θεραπεία του πάρκου. Ο σχεδιασμός της επανάχρησης δημιουργεί κοινωνικές αξίες μέσω της σημασίας της αρχιτεκτονικής ανακύκλωσης, της τροποποίησης, της φροντίδας και της συντήρησης αυτού που υπάρχει ήδη, αυτού που είναι ήδη κληρονομιά και σύνδεση με την κοινωνική, πολιτιστική και περιβαλλοντική ιστορία του τόπου.

Μια τέτοια προσέγγιση του χώρου βασισμένη στο δίπολο επανάχρηση-ανάκαμψη τοποθετεί τη φύση μέσα στην κοινωνία και την κοινωνία μέσα στη φύση. Η αρχιτεκτονική αυτού του διπόλου κινητοποιεί τη φύση όχι ως εξωτερική «εικόνα» αλλά ως κοινωνικο-τεχνικό κατασκεύασμα. Αποφεύγοντας το δυαδικό σχήμα της Φύσης-Πολιτισμού [15], η στρατηγική του διπόλου δημιουργεί την ανάγκη στενής αλληλεπίδρασης του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού με το περιβάλλον του και απαντά δομικά διαρθρώνοντας χώρο για να επιλύσει συγκεκριμένα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Ο προτεινόμενος προγραμματισμός κελυφών και εδάφους φέρνει το σχεδιασμό και την επεξεργασία εδάφους σε νέες απροσδόκητες τυπολογικές συζεύξεις. Επιχειρείται λοιπόν στην μελέτη μια παρέμβαση που λαμβάνει υπ' όψη την ανάγκη και τις διαστάσεις του ολοκληρωμένου σχεδιασμού (περιβαλλοντικές, πολεοδομικές και αρχιτεκτονικές, τεχνικές και αισθητικές, κοινωνικές, οικονομικές αλλά και συμβολικές).

Ο αστικός σχεδιασμός των Λιπασμάτων συστέινεται μέσα από την καινοτόμο ανάταξη του φυσικού χώρου με προϊόν ένα εκτεταμένο πάρκο κοινόχρηστου πρασίνου σε άμεση επαφή με μια ελεύθερη ακτή. Το πάρκο αποτελεί αντίστιξη σε μία ιδιαίτερα πυκνοδομημένη αστική περιοχή. Δεν είναι όμως μόνο «καταναλωτικός» ο σκοπός ενός τέτοιου εγχειρήματος. Η στρατηγική της πρότασης στοχεύει σε ένα χώρο ο οποίος ανταποκρίνεται σε παραγωγικές δραστηριότητες σε μητροπολιτική εμβέλεια και στην καινοτόμα ενσωμάτωση επιχειρησιακών οικολογιών

μέσα από την ανάταξη του τροποποιημένου και διαταραγμένου φυσικού υποβάθρου.

Η πρόταση διαμορφώνει υποδοχέα με ισόρροπες επενδύσεις σε: Έρευνα και Ανάπτυξη για την Αειφορία, Εκπαίδευση/Κατάρτιση, Υγεία/Πρόνοια, όπως και σε Κοινωνικές Συνεργασίες πλάι στην Αναψυχή και τον Πολιτισμό ισορροπώντας τον αστικό σχεδιασμό πάνω στις δυνατές φυσικές διεργασίες αποκατάστασης και στις παρακαταθήκες από τον βιομηχανικό παρελθόν του τόπου. Γνώμονας της προσέγγισης παραμένει η παραδοχή της ενταξιακής κοινωνικής ταυτότητας και δημιουργικότητας του τοπικού πληθυσμού, αξιοποιούνται προγραμματικά οι εμπειρίες/δεξιότητες της Μικρασιατικής Ιστορίας, της Ιστορίας της Βιομηχανίας, και της Ναυταθλητικής παράδοσης, δίνοντας προτεραιότητα σε αντίστοιχες πολιτισμικές/κοινωνικές υποδομές σε απευθείας διάλογο με τις υποδομές τοπίου.

Το αντίκτυπο μιας τέτοιας ανάπλασης στη γύρω περιοχή κατ' αρχήν συμβάλλει στη συμπλήρωση των ελλειπών υποδομών πρασίνου, αναψυχής και πολιτισμού, εξασφαλίζοντας μεγάλα παράκτια άλση – νησίδες ρύθμισης του μικροκλίματος - σε ένα επιβαρυνμένο και παραγκωνισμένο θαλάσσιο μέτωπο. Κατ' επέκταση δημιουργεί ένα πόλο αστικής αναγέννησης, με χαρακτηριστικά που απευθύνονται τόσο σε μικρής κλίμακας κέντρα γειτονιάς, κέντρα αλληλεγγύης, ανταλλαγής γνώσεων, κατάρτισης και απασχόλησης γύρω από την ταυτότητα των μικρασιατών της περιοχής. Παράλληλα, μέσα από συνδυαστικά πλέγματα προγραμμάτων συμβάλλει σε προσέλκυση νεών, καινοτόμων αστικών λειτουργιών και δημιουργεί διευρυμένες ευκαιρίες απασχόλησης σε αναπτυξιακούς και επιχειρηματικούς τομείς, πέρα τους τομείς των υπηρεσιών.

of Hope”, L. Leontidou, Athens Social Atlas <https://www.athenssocialatlas.gr/en/article/slums-of-hope/>.

- [6] “Rebetiko Neighbourhoods: Musical Encounters and Social Transformations in Drapetsona and Nea Kokkinia, Piraeus”, A. Mourgou, Balcanologie, Vol. 16 (1), 2021, pp.1-22.
- [7] “Decommissioning a phosphoric acid production plant: a radiological protection case study”, V. Stamatis, S. Seferlis, V. Kamenopoulou et.al., Journal of Environmental Radioactivity, December 2010, Vol.101, Issue 12, pp.1013-1023.
- [8] «Μεταμορφώσεις του αστικού τοπίου και κατευθύνσεις ενός χωροταξικού σχεδιασμού. Η περίπτωση των Λιπασμάτων Δραπετσώνας», Κ. Βέργος, Εργασία Μαθήματος στο Μεταπτυχιακό Διατμηματικό Πρόγραμμα Πολεοδομία-Χωροταξία, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, Αθήνα, 2009.
- [9] «Αναπλάσεις σε παράκτιες λιμενο-βιομηχανικές ζώνες Το παράδειγμα των Λιπασμάτων Δραπετσώνας» Δ. Μπαλαμπανίδης, Εργασία Μαθήματος στο Μεταπτυχιακό Διατμηματικό Πρόγραμμα Πολεοδομία-Χωροταξία, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, 2009.
- [10] «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικός Αποκλεισμός», Σ.Αδάμ, Χ. Παπαθεοδώρου, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Δεκέμβριος 2010, Μελέτες, 8.
- [11] “Masterplanning Ecologies of Repair”, I. Carydi, INFLECTION, Journal of the Melbourne School of Design, Vol.9: Repair, 2022, pp.52-59.
- [12] “Unearthing the benefits of brownfield to green space projects: An examination of project use and quality of life impacts”, C. A. De Sousa, Local Environment, 11:5, 2006, pp. 577-600.
- [13] Στοιχεία από προφορική επικοινωνία με τον Πάνο Παναγιωτίδη, Διευθυντή Ερευνών του ΕΛΚΕΘΕ.
- [14] “Deconstruct, Do Not Demolish: The Practice of Reuse of Materials in Architecture”, S. Moreira, Archdaily 25 Δεκεμβρίου 2021.
- [15] Bruno Latour , «We have never been modern», Cambridge: Harvard University Press, 1993.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Δρ. Ηώ Καρύδη

Αρχιτέκτονας Μηχανικός ΕΜΠ, ΜΑ ΑΑ, PhD ΕΜΠ

Αλεξάνδρου Σούτσου 6, 10671 Αθήνα

Τηλ: +30 2103619194

e-mail: iocarydi@gmail.com

Χωρογραφίες / Τεύχος 10 / Αρ 1 / 2023 – σελ 1-10

V. ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- [1] Ομάδα μελέτης Α' βραβείου: Η. Καρύδη, Β. Βασιλειάδης, Δ. Βενιζέλος, Σύμβουλοι Πολεοδόμοι: Δ. Μπαλαμπανίδης, Ε. Πατατούκα, Α. Καρύδη, Συγκοινωνιολόγος Γ. Ν. Νικολαΐδης, Περιβάλλον: Π. Παναγιωτίδης, Α. Κεφάλαια, Συνεργάτες: Δ. Τζαβάρας, Β. Κανελοπούλου, Α. Τσόκος-Παππάς.
- [2] Στη φάση του Διαγωνισμού η έκταση που όρισε προς ανάπλαση ο Αγωνοθέτης περιλαμβάνει ιδιοκτησίες των: ΠΡΟΤΥΠΟΣ ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΑΕ (στην οποία έχει περιέλθει η έκταση του εργοστασίου Λιπασμάτων), BP, OIL ONE, και ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ.
- [3] Ο όρος, με βάση την Environmental Protection Agency των ΗΠΑ, αφορά σε ιδιοκτησίες γης, όπου η επέκταση, ανάπλαση ή επανάχρηση περιλαμβάνει απομάκρυνση επικινδυνών ρύπων που έχουν προκύψει από την προηγούμενη χρήση με εξάντληση και μόλυνση του φυσικού υποδοχέα. <https://www.epa.gov/brownfields>.
- [4] “Brownfield Management in Greece. The Case of Piraeus”, E. Tousi, K. Serrao, JSACE, Vol.2, Nr.27, 2020, pp. 5-15.
- [5] Το κοινωνικά ετερόκλητο κλίμα των λαϊκών παραδόσεων που προέρχονται από τις πατρίδες των μεταναστών αναμειγνύεται με άλλους πολιτισμούς και καθημερινές κοινωνικές πρακτικές δίνοντας τη θέση τους σε νέα λαϊκά ιδιώματα όπως για παράδειγμα το «ρεμπέτικο» ένα είδος λαϊκής μουσικής που άκμασε στους δρόμους και τα σοκάκια αυτών των συνοικιών. Για μια ευρύτερη ανάγνωση βλ. “Slums